

Anna Leszczyńska-Rejchert¹

Uniwersytety trzeciego wieku i inne formy edukacji seniorów na Warmii i Mazurach w perspektywie geragogiki – raport z badań

The University of the Third Age and other forms of education of seniors in Warmia and Mazury in the perspective of geragogy – research report

Streszczenie: Starość demograficzna jest cechą większości współczesnych społeczeństw, w tym w Polsce. Znaczny odsetek osób starszych w ogólnej strukturze ludności wiąże się z wyzwaniem zapewnienia im jak najlepszej jakości życia, czemu służy m.in. aktywność edukacyjna. W artykule przedstawiono wyniki badań jakościowych dotyczących funkcjonowania UTW i innych form edukacji osób starszych na Warmii i Mazurach. Celem badań było ustalenie, jakie działania edukacyjne są podejmowane przez te instytucje oraz wskazanie najistotniejszych efektów ich działań. Zastosowano badanie dokumentów, wywiady z przedstawicielami badanych instytucji oraz obserwację uczestniczącą. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w analizowanym regionie podejmowanych jest wiele różnych inicjatyw, które wywierają pozytywny wpływ zarówno na osoby starsze korzystające z oferty instytucji zajmujących się działaniami z zakresu edukacji: osoby te rozwijają się w wielu sferach życia, zaspokajają potrzebę samorealizacji, doświadczają dobrostanu oraz starzeją się aktywnie, pomyślnie i pozytywnie, jak i na życie lokalnych społeczności: wzmacnia się integracja społeczna, wewnątrz- i międzypokoleniowa. Należy zatem wspierać te podmioty i popularyzować ich działania wśród ludzi starszych, którzy jeszcze nie korzystają z usług edukacyjnych.

Słowa kluczowe: seniorzy, edukacja osób starszych, uczenie się seniorów, uniwersytety trzeciego wieku, geragogika

---

¹ Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych, Polska; e-mail: anna.leszczynska@uwm.edu.pl

Summary: Demographic old age is a feature of most modern societies, including Polish. A significant proportion of older people in the general population structure is associated with providing them with the best possible quality of life, which is facilitated, i.e., by educational activity. The article presents the results of qualitative research on the functioning of the UTA and other forms of education for older adults in Warmia and Mazury. The study aimed to determine what educational activities these institutions undertake and to indicate the most essential effects of UTA activities. Document examination, interviews with representatives of the surveyed institutions, and participatory observation were used. Based on the conducted research, it can be concluded that in the analyzed region, there are many different initiatives in the field of education of older people, which have a positive impact on older people using the offer of institutions dealing with educational activities (these people develop in many spheres of life, satisfy the need for self-fulfillment, experience well-being and they are actively, successfully and positively aging) and on the life of local communities (social, intra- and intergenerational integration is strengthened). Therefore, supporting these actors and promoting their activities among older people who still need to start using educational services is necessary.

Keywords: seniors, education for older people, senior learning, universities of the third age, geragogy

Geragogiczne spojrzenie na starość jako fazę życia i edukację osób starszych – wprowadzenie w problematykę badawczą

Geragogika to nauka rozpatrująca starość jako fazę życia z punktu widzenia nauk o wychowaniu. Zasadniczym przedmiotem jej zainteresowań jest edukacyjne wspomaganie rozwoju ludzi znajdujących się w fazie starości (Leszczyńska-Rejchert, 2021, s. 33). Geragodzy dbają o zapewnienie jednostkom warunków ułatwiających osiągnięcie tzw. pomyślnej starości i dobrej jakości życia w starości, jednocześnie badając i wskazując ich determinanty. Życie w fazie starości w ujęciu geragogów powinno być „wartościowe, wypełnione doświadczeniami, które wzbogacają osobowość człowieka i podnoszą jakość jego życia” (Dubas, 2005, s. 154), a służy temu głównie edukacja (Dubas, 2005). Reprezentanci polskiej geragogiki w znacznym zakresie korzystają z założeń teoretycznych polskiej pedagogiki społecznej. W obu naukach przyjmuje się, że:

- człowiek jest istotą biopsychospołeczną, która wzrasta w określonej kulturze (Kamiński, 1982);
- wychowanie jest wspomaganie rozwoju (Kawula, 1997);
- oddziaływania wychowawcze powinny odbywać się przez całe życie jednostki (Kawula, 2002; Halicki, 2003).

Geragogika stawia sobie za cel zapewnienie warunków do aktywnego, pomyślnego i pozytywnego starzenia się, aby wspomóc jednostkę w osiągnięciu pomyślnej starości. Aktywne starzenie się według WHO to „proces optymalizacji szans związanych ze zdrowiem, uczestnictwem i bezpieczeństwem, mający na celu poprawę jakości życia osób starszych” (WHO, 2002, s. 12). Termin *pomyślne starzenie*

się (Baltes, Smith, 2003) jest różnie interpretowany, gdyż koncepcje pomyślnego starzenia się formułowane są w odniesieniu do seniorów żyjących w określonych warunkach społeczno-kulturowych (Halicki, 2010). Początkowo pomyślnie starzenie się określano jako „zdolność człowieka do optymalnego przystosowania się do podeszłego wieku” (Hill, 2009, s. 38). Do tego terminu odnieśli się też polscy geragodzy. Jerzy Halicki pomyślnie starzenie się łączy z akceptacją jakości życia w starości: „pomyślnie starzenie się ma miejsce wówczas, gdy podmiot akceptuje sam proces starzenia się, a pozytywny stosunek do stanu starości wyraża się w akceptacji jakości własnego życia” (Halicki, 2010, s. 56). Autor wyróżnił dwie cechy pomyślnego starzenia: pozytywny stosunek do własnego „ja” w wymiarze fizycznym i psychicznym oraz pozytywny stosunek do świata zewnętrznego. Anna Leszczyńska-Rejchert uznaje, że pomyślnie starzenie się to starzenie się ze świadomością możliwości nieustannego rozwoju (tj. możliwości tkwiących w potencjale jednostki i jej środowisku życia), a także możliwości uzyskania pomocy w rozwoju ze strony osób i instytucji (Leszczyńska-Rejchert, 2021). Katarzyna Uzar *pomyślną starość* interpretuje jako starość, która daje możliwość pełnego osobowego rozwoju (Uzar, 2011). Natomiast *pozytywne starzenie się* to termin wywodzący się z założeń psychologii pozytywnej i jest stosowany m.in. gdy senior, pomimo pogarszania się wraz z wiekiem kondycji psychofizycznej, radzi sobie, ma odpowiednią jakość życia, odczuwa szczęście i dobrostan (Hill, 2009). W świetle koncepcji pozytywnego starzenia się „Człowiek może wpłynąć na przebieg procesu starzenia się” (Hill, 2009, s. 43).

W geragogice uczenie się seniorów postrzegane jest jako jedna ze strategii pozytywnego starzenia się (Konieczna-Woźniak, 2013). Ważne jest tu zarówno uczestniczenie w edukacji adresowanej bezpośrednio do osób starszych, np. w ramach uniwersytetów trzeciego wieku (UTW), akademii trzeciego wieku (ATW) czy uniwersytetów międzypokoleniowych (UM), ale również w innych formach edukacji osób dorosłych. Dlatego z punktu widzenia geragogiki w odniesieniu do osób z najstarszej grupy wiekowej istotna jest zarówno edukacja całożyciowa, formalna, pozaformalna, nieformalna oraz edukacja międzypokoleniowa. W geragogice podkreśla się, że edukacja w życiu osób starszych pełni wiele funkcji (obok podstawowej – edukacyjnej, także funkcję integracyjną, psychoterapeutyczną, środowiskową), co przyczynia się do ich wszechstronnego rozwoju, w tym fizycznego, psychicznego, społecznego, kulturowego i duchowego.

Założenia metodologiczne badań własnych

Badania empiryczne rozpoczęto w styczniu 2020 roku i trwają nadal. Przedstawiane dane dotyczą stanu na kwiecień 2023, i jest to raport z części szerszych badań. Celem badań było ustalenie, jakie działania z zakresu edukacji są podejmowane

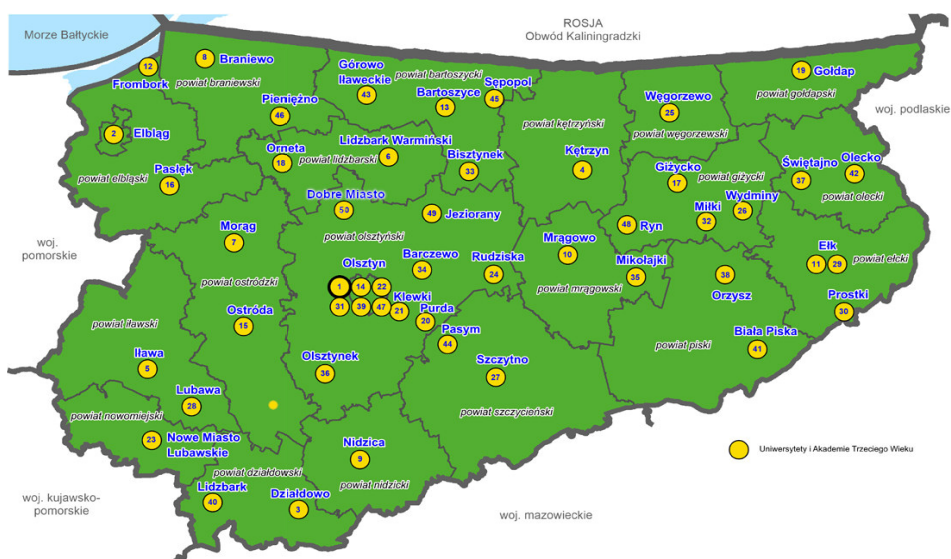
przez uniwersytety trzeciego wieku (UTW) i inne instytucje na Warmii i Mazurach oraz wskazanie najistotniejszych efektów działań UTW. Problemy badawcze sformułowano następująco: Jak kształtował się ruch instytucjonalny UTW na Warmii i Mazurach? Jakie działania z zakresu edukacji osób starszych są realizowane w ramach funkcjonowania UTW i innych instytucji na Warmii i Mazurach? Jakie efekty działalności UTW można dostrzec z perspektywy geragogiki? Metodami zbierania danych były: 1) badanie dokumentów, w tym analiza źródeł wtórych, baz danych zastanych, tj. raportów Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Olsztynie (ROPS) oraz archiwów UTW; 2) wywiady z reprezentantami UTW i innych podmiotów, w których realizowane są działania z zakresu edukacji seniorów (wywiady kierowane, skoncentrowane na problemach badawczych oraz wywiady swobodne); 3) obserwacja uczestnicząca (osoba realizująca badania w trakcie badań pełniła rolę wykładowcy UTW, członka zespołów ds. opracowywania polityki senioralnej, prezesa lub wiceprezesa UM przy Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie). W prezentowanym tekście skupiono się na analizie danych pochodzących z dokumentów na temat działalności UTW i innych form edukacji osób starszych, które zgromadził Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Olsztynie, z archiwów warmińsko-mazurskich UTW (analizowano treści biuletynów jubileuszowych Warmińsko-Mazurskiego UTW), a także z treści wywiadów z przedstawicielami Zarządu Warmińsko-Mazurskiego UTW oraz danych z obserwacji uczestniczącej.

Kształtowanie się instytucji typu UTW na Warmii i Mazurach

Początkowo UTW na Warmii i Mazurach powstawały w dużych miastach, przy siedzibach uczelni. Pierwszym UTW w regionie był Warmińsko-Mazurski UTW w Olsztynie, utworzony z inicjatywy m.in. Eugenii Dudzik, a zarejestrowany w 1995 roku jako 21. stowarzyszenie tego typu w Polsce. Do jego powstania przyczyniała się również Halina Szwarz, udzielając dokumentacji na wzór i służąc radą. Ona też wygłosiła wykład inauguracyjny pt. „Cele i zadania UTW”. Drugi UTW utworzono w 1999 roku pod nazwą Uniwersytet III Wieku i Osób Niepełnosprawnych w Elblągu. Kolejne UTW powoływano dopiero od 2005 roku. Powstały one w mniejszych miejscowościach, jak i w środowiskach wiejskich, bazując na potencjale intelektualnym i kulturalnym danej społeczności lokalnej. W 2005 roku utworzono UTW w Działdowie, w 2006 – w Kętrzynie, Iławie, Lidzbarku Warmińskim, w 2007 – w Morągu, Braniewie, Nidzicy, Mrągowie, Ełku, Fromborku, w 2008 – w Bartoszycach i Ostródzie oraz ATW w Olsztynie. W 2009 roku powstał UTW w Pasłęku, w 2010 – w Ornecie i Gołdapi, w 2011 – w Purdzie i Klewkach. W 2012 roku utworzono Jarocką ATW w Olsztynie i UTW w Nowym Mieście

Lubawskim i w Rudziskach, w 2013 – UTW w Węgorzewie, Wydminach, Szczytnie, Lubawie, Prostkach, w 2015 – w Miłkach, Bisztyнку, Barczewie, Mikołajkach, w 2016 – w Olsztynku, Świętajnie, Orzyszu, w 2017 – w Lidzbarku, Białej Piskiej, Olecku, Górowie Iławeckim, Sępólnu, w 2019 – w Pieniężnie, Rynie i UTW „Na Szlaku św. Jakuba” w Olsztynie, w 2020 – w Jezioranach, a w 2021 – w Dobrym Mieście (25 lat UTW na Warmii i Mazurach). Obecnie w regionie jest 49 placówek tego typu oraz jeden uniwersytet międzypokoleniowy, łącznie istnieje 50 podmiotów zajmujących się *stricte* edukacją osób starszych (zob. mapka).

Schemat 1. UTW i UM na Warmii i Mazurach (stan na kwiecień 2023)

Źródło: 25 lat UTW na Warmii i Mazurach..., s. 4–5 oraz uzupełnienia własne, na podstawie danych uzyskanych z ROPS w Olsztynie w kwietniu 2023.

Warmińsko-mazurskie UTW funkcjonują jako samodzielne stowarzyszenia lub w ramach innych organizacji pozarządowych (np. fundacji), przy szkołach wyższych, w strukturach jednostek organizacyjnych samorządów (m.in. w domach kultury, bibliotekach, ośrodkach pomocy społecznej).

Uczestnicy UTW wzajemnie się wspierają, dzięki czemu doszło do powstania Porozumienia UTW oraz Federacji UTW Warmii i Mazur. Porozumienie utworzono w 2011 roku z inicjatywy działaczy UTW z Ostródy, Działdowa, Olsztyna i jest ono platformą wymiany informacji, doświadczeń i rozwiązywania problemów. Porozumienie organizuje też konferencje UTW Warmii i Mazur oraz „Senioriady”, współfinansowane przez samorząd województwa, a także współpracuje z Federacją Organizacji Socjalnych (FOS-a) w Olsztynie, dzięki temu FOS-a pokrywa część

kosztów podróży wykładowcom UTW. Federacja UTW Warmii i Mazur powstała w 2016 roku jako jednostka pomocowa dla poszczególnych UTW w regionie, a jej założycielami byli przedstawiciele ośmiu UTW: z Działdowa, Nowego Miasta, Olsztyna, Ostródy, Ornety, Szczytna, Węgorzewa (25 lat...). Przedstawiciele Porozumienia UTW i Federacji UTW Warmii i Mazur wchodziły w skład Społecznej Rady Seniorów Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Działalność UTW na Warmii i Mazurach

Formy działania UTW na Warmii i Mazurach są bardzo różnorodne, głównie jest to organizowanie wykładów. Część UTW oferuje wykłady dwa razy w tygodniu, inne zapewniają wykłady cotygodniowe lub raz na dwa tygodnie, m.in. z takich dziedzin jak historia, literatura, prawo, bezpieczeństwo, zdrowy styl życia. Dzięki warmińsko-mazurskim UTW odbywa się średnio 20–30 wykładów rocznie, niektóre UTW oferują nawet od 40 do 50 wykładów rocznie. Ważne formy działalności badanych instytucji to zespoły, koła i sekcje zainteresowań, które dotyczą m.in.: astronomii, informatyki, gimnastyki umysłu i psychologii, historii, filozofii, geografii, budownictwa, teatru, opery i operetki, czytelnictwa, religii, fotografii, kabaretu, plastyki, rękodzieła artystycznego, muzyki i śpiewu, tańca, turystyki, krajoznawstwa, gier planszowych, żeglarstwa, wędkarstwa, sportu, pływania na basenie, tenisa, pilatesu, *nordic walking*, jazdy na rowerze, gimnastyki z rehabilitacją, ziół, medycyny naturalnej, kosmetologii, wolontariatu, wzajemnej pomocy, organizacji przyjęć, polityki. Słuchacze UTW korzystają też z lektoratów języka; najczęściej uczą się języka angielskiego, ale też niemieckiego, francuskiego, włoskiego i rosyjskiego. W ofercie znajdują się również zajęcia komputerowe, w tym kursy (25 lat...). W świetle analizy przeprowadzonych wywiadów preferowanymi formami zajęć są wykłady, lektoraty języka, wycieczki oraz zajęcia ruchowe.

Na szczególną uwagę zasługuje inicjowanie i realizowanie przez UTW regionu międzynarodowych, ogólnopolskich i wojewódzkich konferencji. Konferencje służą nie tylko poszerzaniu wiedzy i umiejętności osób starszych, ale również są płaszczyzną wymiany doświadczeń i popularyzują dobre praktyki w zakresie wsparcia ludzi starszych. UTW przygotowują konferencje we własnym zakresie lub współorganizują je z innymi instytucjami i organizacjami, m.in. z ROPS lub FOS-ą. W 2011 roku UTW w Działdowie zorganizował I Wojewódzką Konferencję UTW Warmii i Mazur. Od tego czasu wojewódzka konferencja UTW weszła do kalendarza wspólnych wydarzeń UTW, wspieranych przez samorząd województwa. Ponadto UTW zajęły się organizacją inicjatyw pt. „Sąsiedzkie Forum Seniora”. I Forum, pt. „Kobieta w życiu społecznym”, zorganizował Nidzicki UTW „Młodzi Duchem” w 2018 roku, a jego uczestnikami byli słuchacze siedmiu UTW (25 lat...).

Słuchacze UTW piszą i realizują projekty. Członkowie UTW WSG Filia w Orzyszu w 2017 roku napisali i zarządzali projektem „Orzyski senior i... może!” w ramach zadania publicznego „Rozwój sportu w gminie Orzysz w 2017 roku”. Słuchacze UTW w Pasymiu zrealizowali projekty: „Zdrowy Senior” (dofinansowany z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich) „Niepodległa – międzypokoleniowe warsztaty patriotyczne” (ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności), „Łączymy pokolenia” (dofinansowany ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i LGD „Południowa Warmia”) (25 lat...).

Obok typowych form edukacyjnych UTW realizują inicjatywy o charakterze rekreacyjnym, rozrywkowym, kulturalnym i sportowym. Osoby starsze uczestniczą w wyjazdach rekreacyjnych, w tym w rajdach pieszych i rowerowych, wycieczkach krajowych i zagranicznych, udają się na przedstawienia teatralne i muzyczne. UTW organizują grupowe turnusy rehabilitacyjno-wypoczynkowe. Lidzbarski UTW organizuje Międzyuniwersyteckie Zawody Strzeleckie o Puchar Starosty Działdowskiego dla Akademii i Uniwersytetów zrzeszonych w Federacji UTW Warmii i Mazur. UTW WSG Filia w Olecku jest organizatorem takich wydarzeń jak „Swojskie spotkania” i „Potańcówka dla Seniora” (25 lat...).

Warmińsko-mazurskie UTW zapewniają szeroki wachlarz propozycji o charakterze kulturalnym, w tym przeglądy twórczości artystycznej UTW Warmii i Mazur. Takie inicjatywy podejmuje m.in. UTWiON w Elblągu. UTW w Iławie realizuje przeglądy chórów UTW województwa. Członkowie ATW przy MOK w Olsztynie organizują Warmińsko-Mazurski Festiwal Chórów, Zespołów i Solistów Uniwersytetów i Akademii Trzeciego Wieku „Hej Kołęda”. Jarocka ATW z Olsztyna jest gospodarzem Jarockiego Festiwalu Tanecznego w Olsztynie, w którym uczestniczą członkowie seniorskich klubów tanecznych. Giżycki UTW zorganizował Przegląd Aktywności III Młodości, Wojewódzki Konkurs Recytatorski UTW Warmii i Mazur oraz Wojewódzki Przegląd Małych Form Teatralnych UTW Warmii i Mazur. Członkowie Wydmińskiego UTW przygotowują Festiwal Chórów Seniora oraz Przegląd Teatrów i Kabaretów UTW Warmii i Mazur, który naprzemiennie odbywa się w Wydminach i Elblągu, jak i Wojewódzki Konkurs Recytatorski UTW Warmii i Mazur „Mój ulubiony wiersz” (25 lat...).

Cenną inicjatywą z zakresu upowszechniania sportu, w której uczestniczą słuchacze UTW, są tzw. senioriady, tj. cykliczne imprezy sportowe, odbywające się w różnych miejscowościach regionu. Realizowano je m.in. w Olsztynie, Elblągu, Ełku, Ostródzie i Wydminach. W senioriadach bierze udział nawet kilkaset osób. Senioriady zorganizowały m.in.: UTWiON w Elblągu, Warmińsko-Mazurski UTW w Olsztynie, ATW przy MOK w Olsztynie i Jarocka ATW z Olsztyna, UTW WSG Filia w Olecku, UTW w Ostródzie i Wydminach (25 lat...).

Przedstawiciele warmińsko-mazurskich UTW byli też organizatorami Internetowych Europejskich Spotkań Integracyjnych Polskich UTW w Olsztynie oraz Europejskich Spotkań Integracyjnych Polskich UTW z zagranicy i UTW z kraju. Idea tych spotkań narodziła się w 2006 roku na spotkaniu członków ATW przy MOK w Olsztynie z innymi tego typu organizacjami we Lwowie, gdzie podjęto decyzję o organizacji spotkań integracyjnych z UTW z wschodniej granicy. W następnych latach nawiązano współpracę z innymi polskimi UTW w Europie (25 lat...).

Członkowie UTW na Warmii i Mazurach są otwarci na szeroką współpracę z instytucjami i organizacjami regionu, podejmują działania na rzecz lokalnych społeczności. UTW inicjują obchody Dnia Seniora, wspierają lokalne podmioty kulturalne i edukacyjne, m.in. biorą udział w przeglądach kulturalnych, koncertują w placówkach pomocy społecznej, domach kultury, kościołach. Pomagają przy realizacji wydarzeń i inicjatyw w skali gmin, powiatów, województwa i kraju, takich jak dożynki, Święto Niepodległości, Dzień Dziecka, bal karnawałowy, Dni Rodziny, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Szlachetna Paczka (25 lat...).

Warmińsko-mazurskie UTW ściśle współpracują z instytucjami oświatowymi i kulturalnymi i radami seniorów. Członkowie UTW inicjują powstawanie samorządowych rad seniorów. Współpracują też z samorządem lokalnym oraz wojewódzkim, zwłaszcza z ROPS w Olsztynie. UTW co roku pozyskują dofinansowanie z samorządu województwa na realizację zadań publicznych w ramach konkursów, w tym na organizację wydarzeń na rzecz seniorów, akcji wolontariackich oraz pomocowych. UTW współpracują również z organizacjami pozarządowymi, lokalnymi i krajowymi stowarzyszeniami i fundacjami, federacjami (m.in. Federacją FOS-a), czy w ramach projektów; np. członkowie UTW we Fromborku brali udział w projekcie: „60 + 80 = empatia” w ramach współpracy z Towarzystwem Inicjatyw Twórczych „ę” (25 lat...).

Efekty działalności warmińsko-mazurskich UTW

Inicjatywy realizowane przez członków UTW regionu przynoszą pozytywne efekty, zarówno dla życia słuchaczy UTW, jak i dla społeczności lokalnych.

Na podstawie analizy pisemnych wypowiedzi słuchaczy Warmińsko-Mazurskiego UTW w Olsztynie, pozyskanych przez członków Zarządu i pracowników naukowych zaprzyjaźnionych z placówką na potrzeby opracowania biuletynów jubileuszowych, można stwierdzić, że działalność UTW wywiera korzystny wpływ na życie ich słuchaczy. Pozytywne efekty dotyczą sfery intelektualnej (słuchacze poszerzają wiedzę i zdobywają nowe umiejętności), ale również sprawności psychofizycznej (słuchacze UTW utrzymują sprawność lub

ją podwyższają), co w efekcie przyczynia się do polepszenia ich stanu zdrowia. Uczestnictwo w różnorodnych formach aktywności związanych z funkcjonowaniem UTW tworzy korzystne warunki do samorealizacji, podnosi poczucie własnej wartości, wiary we własne siły, sprawia, że słuchacze czują się potrzebni. Uczestnicy UTW twierdzą, że korzystanie z oferty UTW lub realizowanie inicjatyw w ramach działań UTW uczy ich pozytywnego myślenia, otwarcia na świat, odwagi podejmowania różnorodnych aktywności. Niektórym osobom UTW pomaga odnaleźć na nowo sens życia po sytuacjach strat. Uczestnictwo w różnorodnych zajęciach realizowanych przez UTW przyczynia się do poszerzenia ich relacji społecznych, niwelując poczucie samotności i osamotnienia. Odzwierciedlają to wypowiedzi słuchaczy Warmińsko-Mazurskiego UTW w Olsztynie, znajdujące się w biuletynach jubileuszowych:

„Istniejący tyle lat UTW z ciekawym programem wykładów i zajęć w różnych sekcjach, staje się dla mnie nie tylko źródłem wiedzy i doświadczeń, ale przede wszystkim ucieczką od samotności. Nie mam czasu się nudzić i rozczulać nad sobą. Nawiązałam ciepłe kontakty i przyjaźnie ze wspianiałymi słuchaczami, stajemy się sobie bardzo bliscy i pomocni, co w przypadku osób «trzeciej młodości» jest bardzo istotne. (...) Przynależność moja do UTW, satysfakcja ze słuchania wykładów o ciekawej i różnorodnej tematyce oraz zajęcia w sekcjach sprzyjają mojemu zdrowiu i pomnażają radość i chęć do życia. Nie czuję się samotna, życie moje jest pogodne i wypełnione wieloma ciekawymi wydarzeniami” (Barbara).

„Uniwersytet stał się sposobem na wypełnienie wolnego czasu, na oderwanie się od codziennych trosk, problemów i bolesnych wspomnień. Jest tu pogodna i życzliwa atmosfera, a relacje między ludźmi zbliżone są do rodzinnych. Jestem pewna, że dobre samopoczucie zapewnia mi uczestnictwo w życiu kulturalnym, naukowym, kontakty z ludźmi, praca społeczna i realizowanie swoich zainteresowań. (...) Nie wyobrażam sobie już swojego życia bez udziału w życiu Uniwersytetu. Znalazłam tu wielu przyjaciół i śmiało mogę powiedzieć, że można tu przeżyć «ponowną młodość» – tyle że bardziej docenianą i przemyślaną” (Danuta); „Uniwersytet jest moim życiem – odmładza, cieszy, rozszerza horyzonty” (Genowefa).

(Orzechowska (red.), 2005, 47–48, 50)

Warmińsko-mazurskie UTW są cenione przez władze, ich przedstawiciele lub członkowie są zapraszani do rad seniorów, biorą udział w pracach nad rozwiązaniami systemowymi i społecznymi w ramach grup roboczych, zespołów

opiniodawczo-doradczych, komisji konkursowych, zespołów opracowujących wojewódzkie dokumenty programowe i strategiczne, uczestniczą w Radzie Działalności Pożytku Publicznego, w radach gminnych i miejskich w obszarze realizacji programów polityki społecznej i polityki senioralnej (25 lat...).

Inne formy edukacji osób starszych na Warmii i Mazurach

Różnorodne formy edukacyjne oferują seniorom na Warmii i Mazurach instytucje i organizacje ze sfery nauki, kultury i sztuki, pomocy społecznej, służby zdrowia, religii. UWM w Olsztynie wspiera edukację osób starszych w ramach Uniwersytetu Międzypokoleniowego przy Wydziale Nauk Społecznych UWM w Olsztynie. Jest to jedyna instytucja tego typu w regionie, która powstała w 2014 roku. Główne formy działania UM to organizowanie seminariów i warsztatów międzypokoleniowych oraz konferencji naukowych. UM jest m.in. współorganizatorem ogólnopolskich konferencji naukowych z cyklu „Starzenie się i późna dorosłość w dyskursie międzypokoleniowym”, w których uczestniczą pracownicy naukowcy, doktoranci i studenci, reprezentanci środowisk seniorskich, m.in. z UTW, ATW, rad seniorów.

Edukacja osób starszych odbywa się też w ramach działalności placówek całodobowych i dziennego pobytu. Dzienny Dom Pomocy Społecznej dla Osób Chorych na Cukrzycę w Olsztynie np. umożliwi swoim podopiecznym udział w: edukacji zdrowotnej i profilaktyce zdrowotnej (dzięki współpracy z instytucjami służby zdrowia i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób z cukrzycą); edukacji dla bezpieczeństwa (prelekcje i warsztaty prowadzone przez przedstawicieli policji); edukacji międzypokoleniowej (w ramach współpracy z Kołem Naukowym Geragogów działającym przy WNS UWM w Olsztynie oraz UM przy WNS UWM w Olsztynie). Edukacja w ramach działalności klubów seniora przyjmuje różne formy, w jednym z nich utworzono m.in. „Poradnię Aktywnego Seniora”. Biblioteki publiczne organizują wykłady, prelekcje oraz udostępniają publikacje i programy dedykowane seniorom. Muzea i centra kultury zachęcają do skorzystania z oferty, na zasadzie wolnego dostępu lub zapraszają osoby starsze na zajęcia przygotowane z myślą o nich. Ośrodki zdrowia zajmują się promocją zdrowia wśród osób starszych, w tym podejmują działania edukacyjne w zakresie profilaktyki gerontologicznej. Miejski i Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie zapewniają edukację dla osób starszych, która koncentruje się na edukacji zawodowej, odbywającej się poprzez szkolenia o różnorodnej tematyce, kształcenie i doskonalenie zawodowe, jak i poradnictwo zawodowe. Kościoły i centra duszpasterskie oferują seniorom edukację religijną.

Podsumowanie, wnioski i postulaty

W oparciu o uzyskane dotychczas dane empiryczne można sformułować – w ujęciu geragogiki – kilka uogólnień na temat działalności UTW i innych form edukacyjnych oferowanych ludziom starszym na Warmii i Mazurach oraz efektów działalności regionalnych UTW.

W geragogice przyjmuje się rozwojowy model starości, zgodnie z którym: „starość jest czasem doskonalenia człowieka zmierzającego do pełni życia” (Dubas, 2004, s. 133). Na podstawie analizy wypowiedzi uczestników UTW zawartych w biuletynach jubileuszowych Warmińsko-Mazurskiego UTW w Olsztynie, można stwierdzić, że słuchacze warmińsko-mazurskich UTW w pełni wykorzystują czas na doskonalenie osobiste, żyją pełnią życia. Przejawiają różnorodne formy aktywności dla siebie i dla innych, w pełni realizują postulat „dodać życia do lat”, promowany m.in. przez Aleksandra Kamińskiego.

W wymiarze indywidualnym należy podkreślić, że uczestnicy UTW dzięki aktywności edukacyjnej wykorzystują i doskonałą swój potencjał (wiedzę, umiejętności, relacje społeczne), realizują swoje pasje i odkrywają nowe, a także dostrzegają pozytywne aspekty późnej dorosłości. Biorą udział w różnych formach edukacji i rekreacji, dostosowując je do własnych uwarunkowań biologicznych, psychicznych, społecznych. Jednocześnie podejmowanie różnych form aktywności w ramach działalności UTW przyczynia się do zwiększenia się ich aktywności fizycznej, intelektualnej i społecznej oraz do polepszenia kondycji psychofizycznej, co opóźnia negatywne skutki starzenia się organizmu i przyczynia się do dłuższego utrzymywania samodzielności. Ponadto w ramach wspólnoty słuchaczy UTW integrują się nie tylko z rówieśnikami, ale również z reprezentantami innych pokoleń, uczestnicząc w życiu społecznym, co przeciwdziała ich marginalizacji, dyskryminacji oraz gerontofobii, a także niweluje negatywne stereotypy starości. Uogólniając, można stwierdzić, że uczestnicy UTW to osoby starzejące się pomyślnie, aktywnie i pozytywnie, które doświadczają dobrostanu dzięki uczestnictwu w edukacji.

Członkowie regionalnych UTW angażują się też w działania społeczne na rzecz seniorów w skali kraju, regionu i środowiska lokalnego (działając w UTW, radach seniorów), jak i na rzecz innych pokoleń (w ramach działań wolontariackich, za które otrzymują nagrody; np. za promocję regionu, za inicjatywy charytatywne na rzecz społeczności lokalnej).

Niektórzy uczestnicy UTW mają wpływ nie tylko na własne życie i życie osób starszych, ale również na życie młodszych pokoleń, grup społecznych, a nawet społeczności lokalnych. Dzięki ich działaniom urzeczywistniane są różne formy edukacji międzypokoleniowej, co wpływa korzystnie na porozumiewanie się

z młodszymi osobami. Realizowane jest to przede wszystkim w ramach współpracy z instytucjami pomocy społecznej i edukacyjnymi wszystkich szczebli. Większość UTW posiada patronaty wyższych uczelni.

UTW na Warmii i Mazurach są niewątpliwie instytucjami uczenia się przez całe życie. Regionalne UTW realizują podstawowe cele określone przez francuskich twórców UTW: edukacja osób starszych, poprawa ich zdrowia i samopoczucia oraz podniesienie jakości ich życia i odgrywanie znaczącej roli w środowisku lokalnym. Czynią to poprzez propagowanie i włączanie ludzi starszych do systemu kształcenia ustawicznego, jak i oferowanie różnorodnych innych form aktywności, w tym w coraz większym zakresie rekreacji. Podkreślić należy znaczącą aktywność społeczną słuchaczy warmińsko-mazurskich UTW, która służy rozwojowi środowiska lokalnego. Działacze UTW wpływają na kształt polityki społecznej, w tym senioralnej. Ich działania przyczyniają się do integracji społecznej, wewnątrz- i międzypokoleniowej. Jednocześnie uczestnicy UTW biorą udział w działaniach z zakresu profilaktyki gerontologicznej, której elementy zawierają się we wszelkich formach działalności tych instytucji.

Należy wspierać tworzenie kolejnych UTW na Warmii i Mazurach, ponieważ ich działania przynoszą pozytywne efekty zarówno dla osób starszych, jak i środowisk lokalnych. Inne formy edukacji seniorów też stanowią znaczący wkład w rozwój osób najstarszych wiekiem, i również te podmioty powinny uzyskiwać większą pomoc ze strony decydentów. Wszechstronnemu rozwojowi osób starszych sprzyja zwłaszcza międzypokoleniowe uczenie się. Kontakty z młodszymi pokoleniami w ramach aktywności edukacyjnej, oprócz pogłębiania wiedzy i zdobywania nowych umiejętności, przynoszą wiele innych korzyści, m.in. niwelują negatywne stereotypy starości, zapobiegają gettoizacji oraz gerontofobii (por. Leszczyńska-Rejchert, 2014), co może przyczynić się do podniesienia jakości życia osób starszych. Wskazane jest zatem popularyzowanie działań z zakresu edukacji, realizowanych w ramach zarówno UTW, UM, jak i innych instytucji oferujących różnorodne formy edukacji, tak by pobudzić do aktywności edukacyjnej osoby starsze, które jeszcze nie skorzystały z ich oferty.

Bibliografia

- Baltes, P. B., Smith, J. (2003). New frontiers in the future of aging: from successful aging of the young old to the dilemmas of the fourth age. *Gerontology*, 49, 123–145.
- Dubas, E. (2005). Geragogika – dyscyplina pedagogiczna o edukacji w starości i do starości. W A. Fabiś (red.), *Seniorzy w rodzinie, instytucji i społeczeństwie. Wybrane zagadnienia współczesnej gerontologii*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, 143–155.

- Dubas, E. (2004). Starość w perspektywie rozwoju, duchowości i edukacji. Geragogiczny przyczynek do refleksji nad starością i starzeniem się człowieka. W E. A. Wesołowska (red.), *Człowiek i edukacja. Studia ofiarowane Profesorowi Józefowi Półturzyckiemu*. Wydawnictwo Naukowe Novum, 131–157.
- Halicki, J. (2003). Geragogika. W T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. I. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 29–30.
- Halicki, J. (2010). *Obrazy starości rysowane przeżyciami seniorów*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Hill, R. D. (2009). *Pozytywne starzenie się. Młodzi duchem w jesieni życia*. MT Biznes Sp. z o.o.
- Kawula, S. (1997). Wychowanie jako wspomaganie rozwoju. W K. Rubacha (red.), *Wokół szkoły i edukacji. Syntezy i refleksje*. Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 85–90.
- Kawula, S. (2002). Pedagogika społeczna wobec problemów człowieka starego. W S. Kawula (red.), *Pedagogika społeczna: dokonania – aktualność – perspektywy*. Wyd. Adam Marszałek, 551–563.
- Konieczna-Woźniak, R. (2013). Uczenie się jako strategia pozytywnego starzenia się. *Rocznik Andragogiczny*, 185–200.
- Kamiński, A. (1982). *Funkcje pedagogiki społecznej. Praca socjalna i kulturalna*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Leszczyńska-Rejchert, A. (2014). Edukacja międzypokoleniowa oraz integracja międzypokoleniowa jako wyzwania współczesnej gerontologii. *Gerontologia Polska*, 2, 76–83.
- Leszczyńska-Rejchert, A. (2021). *Wyzwania i zadania geragogiki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Orzechowska, G. (red.). (2005). *Jubileusz 10-lecia Warmińsko-Mazurskiego UTW w Olsztynie*.
- Uzar, K. (2011). *Wychowanie w perspektywie starości. Personalistyczne podstawy geragogiki*. Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Netografia

- 25 lat UTW na Warmii i Mazurach. Opracowanie: Biuro Dialogu Społecznego i Pożytku Publicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Publikacja wydana przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego https://warmia.mazury.pl/images/Departamenty/Biuro_Dialogu_Spo%C5%82ecznego_i_Po%C5%BCytku_Publicznego/dokumenty_rozne/ALBUM.UTW_WiM.30.09.2020.pdf [dostęp: 31.08.2023]
- WHO, *Active ageing: a policy framework*, Geneva 2002. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/wp-content/uploads/2014/06/WHO-Active-Ageing-Framework.pdf>, [dostęp: 31.08.2023]
- Strona Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&furtherNews=yes&newsId=2129&langId=en>, [dostęp: 31.08.2023]